

УДК 342.97.348

О.А. Федотов, кандидат юридичних наук,
начальник Державного науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

ПОНЯТТЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

Досліджено етимологію та зміст основних понять «суб'єкт протидії тероризму» та «система протидії тероризму». Сформульовано авторське визначення поняття «система суб'єктів протидії тероризму», окреслено систему суб'єктів протидії тероризму в Україні.

Ключові слова: поняття, система, протидія тероризму, суб'єкт протидії, нормативно-правовий акт.

Исследована этимология и содержание основных понятий «субъект противодействия терроризму» и «система противодействия терроризму». Сформулировано авторское определение понятия «система субъектов противодействия терроризму», очерчена система субъектов противодействия терроризму в Украине.

This article explores the etymology and content of the basic concepts of «subject» and «system». The authors' definition of «system actors countering terrorism». Based on the basis of a number of legal acts outlined system actors countering terrorism in Ukraine. The conclusion of such multilevel system.

Згідно з Конституцією Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, найвищою соціальною цінністю якої є людина, її життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека [1]. На жаль, доводиться констатувати, що на сьогодні існують негативні явища, метою яких є посягання на проголошені Конституцією України цінності. Йдеться про тероризм — суспільно небезпечну діяльність, змістом якої є свідоме, цілеспрямоване застосування насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей, погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [2]. З метою протидії зазначеному вище суспільно небезпечному явищу в Україні діють певні суб'єкти протидії тероризму.

Проблематика протидії тероризму була предметом наукових досліджень таких вчених-правознавців, як В.Б. Авер'янов, С.С. Алексєєв, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, І.Л. Бородін, А.І. Берлач, І.В. Бойко, М.А. Василенко, В.М. Гарашук, І.П. Голосніченко, В.М. Горшеньов, Є.В. Додін, Р.А. Калюжний, М.В. Коваль, В.К. Колпаков, Є.Б. Кубко, О.В. Кузьменко, Є.А. Лукашова, Д.В. Лученко, А.В. Малько, М.А. Матузов, О.В. Негодченко, В.І. Олефір, В.Ф. Опришко, Р.С. Павловський, Ю.С. Педько, О.П. Рябенко, А.О. Селіванов, М.М. Тищенко, В.М. Шаповал,

В.К. Шкарупа, О.М. Якуба та інші. Наукові праці цих вчених, безумовно, мають важливу науково-практичну цінність, а рекомендації та висновки, викладені в них, стали приводом для внесення змін до чинного законодавства, що визначає нормативно-правові основи протидії цьому небезпечному явищу. Проте у зазначеній сфері залишається ще багато дискусійних питань. Зокрема, не достатньо уваги приділено сутності суб'єктів протидії тероризму в Україні, а також системі таких суб'єктів, що і визначає актуальність статті.

Мета цього наукового дослідження — визначення сутності поняття «суб'єкти протидії тероризму в Україні», а також наведення системи таких суб'єктів, базуючись на результатах аналізу законодавчих положень і позицій науковців.

З огляду на специфіку дослідження найбільший інтерес становить визначення з юридичної точки зору поняття «суб'єкт». В юридичній енциклопедичній літературі його визначено терміном «суб'єкт права», під яким розуміють учасника правовідносин як носія юридичних прав та обов'язків [3, с. 860]. Отже, можна дійти висновку, що поняття «суб'єкт» розкрито за допомогою таких термінів, як «особа», «учасник», «група осіб», що здійснюють певну діяльність, задля чого їх наділено відповідним обсягом повноважень. При цьому слід зазначити, що згідно зі ст. 1 Закону України від 20 березня 2003 року «Про боротьбу з тероризмом» боротьба з тероризмом — це діяльність щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності [2]. З урахуванням цього визначення суб'єктами протидії тероризму в Україні є учасники правовідносин у сфері протидії тероризму, які наділені визначеним законодавством обсягом прав та обов'язків із запобігання, виявлення, припинення та мінімізації наслідків терористичної діяльності.

Базуючись на визначеній сутності поняття «суб'єкти протидії тероризму в Україні», можна визначити поняття системи цих суб'єктів. Слово «система»

походить від грецького слова *συστημα* або *systema*, що в перекладі означає «ціле, яке складається з частин; сполучення» [4, с. 415; 5, с. 584]. Існує кілька підходів до визначення системи, а саме:

- сукупність сталих елементів, пов'язаних між собою єдиною структурою;
- сукупність сталих елементів, пов'язаних настільки органічно, що у разі впливу на окремі елементи системи змінюються й інші;
- сукупність сталих елементів, що утворює так звану системну якість — властивості, які характеризують систему як цілісне утворення, проте не притаманні її окремо взятим елементам [6, с. 190];
- сукупність елементів, яка у відносинах і зв'язках один з одним утворює певну цілісність, єдність [5, с. 584];
- об'єднання певного розмаїття в єдине й чітко розчленоване ціле, елементи якого щодо цілого та інших частин посідають відповідні їм місця [4, с. 415].

Крім того, у сучасній українській мові слово «система» вживають у таких значеннях:

- порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь;
- форма організації, будова чого-небудь (державних, політичних, господарських одиниць, установ тощо);
- сукупність будь-яких елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням;

– будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих і функціонуючих частин [7, с. 1320, 1321].

Аналізуючи зазначені вище положення, можна дійти висновку, що система суб'єктів протидії тероризму є сукупністю визначених на рівні законодавства суб'єктів, які взаємодіють між собою з метою запобігання, виявлення, припинення та мінімізації наслідків терористичної діяльності. Задля розкриття сутності системи суб'єктів протидії тероризму в Україні є потреба з'ясувати сутність та місце у цій системі кожного з них.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» організація боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами та ресурсами здійснюються Кабінетом Міністрів України у межах його компетенції [2]. А згідно зі ст. 113 Конституції України Кабінет Міністрів України є вищим органом у системі органів виконавчої влади [1], який відповідно до ст. 1 Закону України від 27 лютого 2014 року «Про Кабінет Міністрів України» здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим та місцеві державні адміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність названих вище органів. Також Кабінет Міністрів України відповідальний перед Президентом України та Верховною Радою України, підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України в межах, передбачених Конституцією України [8].

У контексті досліджуваного питання слід зазначити, що Кабінет Міністрів України є не єдиним суб'єктом протидії тероризму серед вищих органів державної влади. Крім нього, до зазначених суб'єктів також можна віднести Президента України та Верховну Раду України, які здійснюють нормативно-правове забезпечення цієї діяльності та мають повноваження щодо створення, реорганізації та ліквідації інших суб'єктів у цій сфері. Зокрема, відповідно до ст. 103 Конституції України Президент України є главою держави та виступає від її імені, є гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини та громадянина. А єдиним органом законодавчої влади в Україні згідно зі ст. 75 Основного Закону України є парламент — Верховна Рада України [1].

Водночас головним органом у загальнодержавній системі боротьби та протидії тероризму є Служба безпеки України, що відповідно до Закону України від 25 березня 1992 року «Про Службу безпеки України» є державним правоохоронним органом спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України [9]. У складі Служби безпеки України діє Антитерористичний центр, який на підставі Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України, затвердженого Указом Президента України від 14 квітня 1999 року № 379/99, є постійно діючим органом при Службі безпеки України, що здійснює координацію діяльності суб'єктів протидії з тероризмом у запобіганні терористичним актам щодо державних діячів, критичних об'єктів життєзабезпечення населення, об'єктів підвищеної небезпеки, актам, що загрожують життю та здоров'ю значної кількості людей, та їх припиненні [10].

Ще одним державним правоохоронним органом спеціального призначення, на який законодавством України [2] покладено обов'язок щодо безпосереднього здійснення боротьби та протидії тероризму у межах своєї компетенції, є Управ-

ління державної охорони, яке згідно із Законом України від 4 березня 1998 року «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» підпорядковане Президентові України та підконтрольне Верховній Раді України і здійснює державну охорону органів державної влади України та посадових осіб, що виражається у реалізації системи організаційно-правових, режимних, оперативно-розшукових, інженерно-технічних та інших заходів з метою забезпечення нормального функціонування органів державної влади України, безпеки посадових осіб та об'єктів, визначених законодавством [11].

Крім того, Закон України «Про боротьбу з тероризмом» разом із зазначеними вище органами виокремлює органи спеціального призначення, для яких протидія тероризму хоча і не є одним із головних завдань, проте у визначених законодавством випадках вони можуть бути залучені як суб'єкти протидії тероризму. Йдеться про Службу зовнішньої розвідки України та Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України. Так, відповідно до ст. 1 Закону України від 1 грудня 2005 року «Про Службу зовнішньої розвідки України» Служба зовнішньої розвідки України є державним органом, який здійснює розвідувальну діяльність у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній сферах; підпорядковується Президентові України та підконтрольний Президентові України і Верховній Раді України [12]. Згідно із Законом України від 23 лютого 2006 року «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України є державним органом, який призначений для забезпечення функціонування та розвитку державної системи урядового зв'язку, Національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики в сферах криптографічного та технічного захисту інформації, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, а також інших завдань. Служба спрямовує свою діяльність на забезпечення національної безпеки України від зовнішніх і внутрішніх загроз та є складовою сектору безпеки й оборони України [13].

Також відповідно до частини другої ст. 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» у межах своєї компетенції, визначеної законами та виданими на їх основі іншими нормативно-правовими актами, участь у протидії тероризму беруть центральні органи виконавчої влади [2]. При цьому згідно із Законом центральні органи виконавчої влади поділяють на тих, що безпосередньо здійснюють таку діяльність, і тих, яких можуть залучати до участі у здійсненні заходів, пов'язаних із запобіганням, виявленням і припиненням терористичної діяльності, за потреби. Зокрема, до центральних органів, які безпосередньо протидіють тероризму в межах своєї компетенції, належать:

- Міністерство внутрішніх справ України;
- Міністерство оборони України;
- центральні органи виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику в сфері цивільного захисту;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону, — Адміністрація Державної прикордонної служби України;
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику в сфері

виконання кримінальних покарань, — Державна пенітенціарна служба України [2].

Тобто законодавством України передбачено п'ять центральних органів виконавчої влади — суб'єктів протидії тероризму, які у межах своєї компетенції здійснюють таку діяльність безпосередньо.

Отже, як свідчать результати проведеного дослідження, суб'єктами протидії тероризму в Україні є учасники правовідносин у сфері протидії тероризму, які наділені визначеним законодавством обсягом прав та обов'язків із запобігання, виявлення, припинення та мінімізації наслідків терористичної діяльності.

Список використаної та рекомендованої літератури

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-вр / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. Закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV «Про боротьбу з тероризмом» // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 25. — Ст. 180.
3. Великий енциклопедичний юридичний словник / [за ред. Ю.С. Шемшученка]. — К. : Юрид. думка, 2007. — 992 с.
4. Философский энциклопедический словарь / [ред.-сост. Губский Е.Ф., Кораблева Г.В., Лутченко В.А.]. — М. : ИНФРА-М, 2012. — 576 с.
5. Философский энциклопедический словарь / [редкол.: Аверинцев С.С., Араб-Оглы Э.А., Ильичев Л.Ф. и др.]. — 2-е изд. — М. : Сов. энциклопедия, 1989 — 815 с.
6. Петрушенко В. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції / В. Петрушенко. — Львів : Магнолія 2006, 2011. — 352 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.] — К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. — 1736 с.
8. Закон України від 27 лютого 2014 року № 794-VII «Про Кабінет Міністрів України» // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 22. — Ст. 222.
9. Закон України від 25 березня 1992 року № 2229-XII «Про Службу безпеки України» // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 27. — Ст. 382.
10. Указ Президента України від 14 квітня 1999 року № 379/99 «Про Положення про Антитерористичний центр та його координаційні групи при регіональних органах Служби безпеки України» // Офіційний вісник України. — 2010. — № 7. — Ст. 302.
11. Закон України від 4 березня 1998 року № 160/98-ВР «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» // Відомості Верховної Ради України. — 1998. — № 35. — Ст. 236.
12. Закон України від 1 грудня 2005 року № 3160-IV «Про Службу зовнішньої розвідки України» // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 8. — Ст. 94.
13. Закон України від 23 лютого 2006 року № 3475-IV «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України» // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 30. — Ст. 258.